

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ЛЕКСИЦІ НА ПОЗНАЧЕННЯ СМАКУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Досліджено інноваційні процеси у лексиці на позначення смаку в сучасній українській мові. Найбільш активними шляхами поповнення досліджуваної лексики є розвиток лексичних значень і словотворення. Лексичні значення густативних лексем розвиваються з появою нових лексико-семантичних варіантів у складі багатозначного слова. Продуктивними способами утворення густативної лексики є морфологічна деривація та словоскладання.

Ключові слова: лексика на позначення смаку, полісемія, морфологічний (афіксальний) спосіб словотворення, композити.

Исследованы инновационные процессы в лексике со значением вкуса в современном украинском языке. Наиболее активными способами пополнения исследуемой лексики являются развитие лексических значений и словообразование. Лексические значения густативных лексем развиваются вследствие появления новых лексико-семантических вариантов в составе многозначного слова. Продуктивными способами образования густативной лексики являются морфологическая деривация и словосложение.

Ключевые слова: лексика со значением вкуса, полисемия, морфологический (аффиксальный) способ словообразования, композиты.

The article is devoted to the research of innovative processes in the lexis of taste in modern Ukrainian Language. The main formative sources of lexis under study are the development of lexical meanings and word formation. Lexical meanings of gustatory lexical units develop as a result of appearance of new lexico-semantic variants as a part of a polysemantic word. Productive formative sources of gustatory lexical units are morphological derivation and word composition.

Keywords: gustatory lexical units, polysemy, morphological (affixal) way of formation, composition.

Густативною називаємо лексику на позначення смаку (від лат. *gustatus*¹ 'смак, смакове відчуття'). Смакові відчуття постають одним із видів сенсорного механізму сприйняття, основною функцією яких є визначення якості споживаної їжі, що здійснюється шляхом аналізу смакових характеристик харчових речовин, а також поліпшення апетиту.

Найменування смаку належать до перцептивної лексики, яка відіграє важливу роль у відображенні об'єктивної дійсності. Проблеми вивчення лексичних одиниць викликають особливий інтерес, оскільки саме в лексиці найбільш яскраво відображена національна специфіка мови.

Сенсорна лексика в різних аспектах вивчалася певним колом дослідників: Н. Д. Арутюнова, О. А. Вербицька, О. М. Вольф, В. В. Грідасов, В. В. Дятчук, В. В. Попова, Л. О. Пустовіт, І. Г. Рузін, І. П. Устинова, А. Н. Шрамм та ін..

Словниковий склад є найбільш чутливим до різноманітних зовнішніх факторів впливу, на ньому постійно відбивається дія внутрішніх законів розвитку мови.

Метою роботи є встановлення шляхів поповнення густативної лексики (далі – ГЛ).

Корпус ГЛ представлений прикметниками, іменниками і дієсловами на позначення смаку, отриманими шляхом суцільної вибірки з тлумачних словників

української мови загальною кількістю 1096 одиниць. За одиницю дослідження прийнято лексико-семантичний варіант (далі – ЛСВ) багатозначних лексем на позначення смаку.

Лексика на позначення смаку в сучасній українській мові поповнюється: 1) шляхом розвитку лексичних значень; 2) словотвірним способом.

I. Розвиток лексичного значення густативної лексеми пов'язаний з появою нових ЛСВ у складі багатозначного слова. ГЛ в українській мові характеризуються розвиненою полісемією. Питання про багатозначність слова, про характер зв'язків між окремими ЛСВ в його структурі було предметом уваги лінгвістів у різні часи. Полісемія мовних одиниць представляє собою «мовну універсалію, в якій проявляється віддзеркалююча і узагальнююча здатність мислення та мови» [6, с. 5; 12, с. 102]. Як семантична універсалія, полісемія слова дозволяє у згорнутому вигляді відбивати велику кількість пов'язаних між собою концептів, відображає найважливішу властивість пізнання і мислення узагальнено відтворювати дійсність. Процес розвитку значення реалізується у метафоризації на основі порівняння за спорідненими ознаками та асоціаціями одного значення з іншим [7, с. 22].

У структурі значення ГЛ виділяються два рівні: а) перцептивний, який містить інформацію про еталон смаку (під еталонним смаком розуміємо вказівку на нього в тлумачному словнику); б) неперцептивний, що має інформацію про переосмислену ознаку – метафоричне і символічне значення.

Неологізація лексичного складу мови відбувається за появи нових ЛСВ у полісемантичному слові. Полісемантичним густативним лексемам української мови властиве утворення особливого типу мовної метафори – синкретичної. Синкретична метафора утворюється в результаті змішування чуттєвих сприйняття, найпростіший вид такої метафори знаходиться у межах чуттєвих відчуттів. Більш складні зближення відбуваються за межами чуттєвого сприйняття: у сферах емоційного сприйняття, психічних станів, емоційних реакцій.

Так, від прямого номінативного значення *смак*₁ 'одне з п'яти зовнішніх чуттів, що виникає в людини й тварини за подразнення слизової оболонки язика харчовими та деякими нехарчовими речовинами' походить ЛСВ *смак*₆ 'розвинене почуття прекрасного, здатність до естетичної оцінки', що називає абстрактне відчуття на позначення внутрішніх властивостей людини [14, с. 896].

За характером відношень між ЛСВ можна визначити кілька структур полісемантичного слова. Існують три основних топологічних типи залежності між ЛСВ: 1) радіальна полісемія, при якій усі похідні ЛСВ мотивовані одним і тим же прямим значенням; 2) ланцюжкова полісемія, за якої кожне наступне значення мотивоване другим, найближчим до нього значенням; 3) радіально-ланцюжкова полісемія, яка сполучає два згадані типи [3, с. 92].

У прикметнику *солодкий* з прямим значенням *солодкий*₁ 'який має приємний смак, властивий цукрові, медові і т. ін.' у результаті розвитку значення з'явилися такі ЛСВ: *солодкий*₂ 'те саме, що смачний'; *солодкий*₃ 'який викликає приємні відчуття, дає насолоду'; *солодкий*₄ перен. 'який дає відчуття приємності або виражає задоволення, радість, насолоду'; *солодкий*₅ перен. 'сповнений достатку, щастя, радості, задоволення'; *солодкий*₆ перен. 'підкреслено ласкавий, облесливий'; *солодкий*₇ перен. 'сердечний, щирий, приємний' [14, с. 906].

Дослідження топологічної структури лексеми *солодкий* уможливило встановлення мотивувальної семи 'приємність'. Метафоричне перенесення за подібністю емоційного враження від відчуття солодкого смаку і приємних почуттів утворюють ланцюжковий зв'язок, поєднуючи значення *солодкий*₁ і *солодкий*₂; *солодкий*₁ та ієрархічно підпорядковані *солодкий*₃, *солодкий*₄, *солодкий*₅; *солодкий*₁ і *солодкий*₇.

У ході дослідження топологічної структури лексеми *гіркий* встановлено мотивувальну сему 'неприємність'. В українській мові лексема *гіркий* має такі значення: *гіркий*₁ 'який має своєрідний їдкий, різкий смак (напр. хіна, гірчиця); прот. *солодкий*'; *гіркий*₂ у знач. ім. *гірка* 'горілка'; *гіркий*₃ перен. 'сповнений горя, біди; тяжкий' // 'який завдає горя, болю, гіркоти; дошкульний, вразливий' // 'викликаний горем, прикрістю; який виражає горе, страждання'; *гіркий*₄ перен. 'який зазнав горя, біди' // 'уживається у значенні *гіркі сльози, горе* і т. д.' [16, с. 74–75; 14, с. 183].

Від прямого номінативного значення походить іменник *гірка* у значенні горілка, це значення є національно специфічним для української мови. Всі інші ЛСВ утворюються при метафоричному перенесенні негативного емоційного враження від гіркої смаку: *гіркий* → 'горе', 'біда', 'страждання'.

Згідно з даними тлумачного словника, прикметник *кислий* має такі ЛСВ: *кислий*₁ 'який має своєрідний гострий смак, схожий на смак оцту, лимона тощо' // у знач. ім. *кисле* 'що-небудь кисле'; *кислий*₂ 'який утворився внаслідок бродіння' // 'якого виділяють бродильні речовини; прокислий (про запах)'; *кислий*₃ перен. 'незадоволений, пригнічений, похмурий, сумний' // 'який виражає незадоволення, пригніченість, нудьгу, сум (про обличчя, настрій, голос і т. ін.)'; *кислий*₄ 'який містить кислоту або вказує на наявність кислоти' [14, с. 426–427]. Значення *кислий*₂, *кислий*₃, *кислий*₄ утворилися від номінативного значення *кислий*₁. Переносне значення *кислий*₃ мотивоване виразом обличчя людини при відчутті кислого смаку.

Л. А. Лисиченко вказує на те, що «пряме й похідне значення можуть називати конкретні поняття, але ці поняття характеризують явища з різних сфер» [3, с. 62], напр.: смак → хімічна кислота: *кислий*₁ 'який має своєрідний гострий смак, схожий на смак оцту, лимона тощо' → *кислий*₄ 'який містить кислоту або вказує на наявність кислоти' [14, с. 426–427].

Більшість дослідників (Н. Д. Бессарабова, О. М. Веселовський, С. Д. Кацнельсон, О. О. Потебня, Г. М. Склярєвська) схиляється до думки, що метафоричне перенесення відбувається на підставі загального семантичного елемента (компонента). При цьому іноді в метафорі актуалізується сема, яка не тільки не є релевантною для денотата, а навіть суперечить звичайному уявленню про об'єкт. Лексичне значення метафори може бути пов'язане з вихідним денотатом і детерміноване його властивостями, але ці властивості не фіксуються у семантичній структурі вихідного значення, а виокремлюються з її глибин [9, с. 47]. Наприклад, тлумачним словником української мови зафіксоване переносне значення *солодкий*₆ перен. 'підкреслено ласкавий, облесливий'. Виникнення значення *солодкий*₆ пов'язане з тим, що приблизно у другій половині XVIII століття лексема на позначення солодкого смаку набуває значення 'неприємний', 'нудотно-облесливий', 'лицемірний', 'підлесливий', 'пихатий', 'манірний' [4, с. 99]. Пейоративне значення *солодкий*₆ поєднується із *солодкий*₁ паралельним підпорядкуванням.

На думку С. Ульмана, у процесі семантичного розвитку слів діють дві протилежні тенденції: одні слова спрямовані на розширення свого значення, інші – на його звуження [13, с. 70–108]. Розширення значення слова – це збільшення кількості понять, що позначаються, при розширенні значення слово стає більш вживаним. На семантичному рівні розширення постає як усунення деяких диференційних сем, виражених у значенні слова, уточнення ідеографічного, стилістичного або емоційного характеру: $A+a \rightarrow A$, де заголовна літера – архісема (родове поняття), мала літера – диференційна сема [8, с. 219]. У семантичному розвитку густативних лексем відбувається розширення (узагальнення, зсув) значення у випадку, коли процес семантичного розвитку йде від позначення конкретної ознаки до відображення значень більш загального характеру, напр.: *солодкий*₁ → *солодкий*₃ (див. тлумачення вище); *солодкий*₁ → *солодкий*₄; *солодкий*₁ → *солодкий*₅. Ознака

‘приємний’, яка виражена в більш загальних значеннях *солодкий*₃, *солодкий*₄, *солодкий*₅, позбавлена вказівок на конкретне смакове відчуття.

Звуження зводиться до включення в семантему деяких компонентів такої ж якості: $A \rightarrow A+a$. Звуження значення – це обмеження кількості понять, що позначаються, тобто кількості названих предметів і явищ, у результаті чого виникає нове значення слова. При звуженні значення слово спеціалізується, стає менш вживаним. Цей семантичний процес є поширеним у полісемантичних словах смаку, напр.: *смак*₇ ‘схильність, любов до чого-небудь, зацікавлення чимось; уподобання’ → *смак*₈ ‘манера, стиль, зразок’ [17, с. 392].

II. Іншим продуктивним способом утворення ГЛ є морфологічні способи деривації та словоскладання.

Дослідження уможлиблює виокремлення таких диференційних компонентів в ГЛ: ‘інтенсивність’ (сильний, слабкий смак), ‘оцінка’ (приємний, неприємний смак).

Значення інтенсифікації у лексемах смаку актуалізується через афіксацію та словоскладання. Прикметники на позначення смаку класифікуються за трьома ступенями інтенсивності ознаки: недостатній, помірний і надмірний [10, с. 167].

Недостатній ступінь інтенсивності смаку реалізується за допомогою формантів *не-* (*несолоний*), *недо-* (*недосолений*), *напів-* (*напівсолодкий*), *мало-* (*малосольний*), *-уват-* (*солодкуватий*), *-юват-* (*солонцюватий*), *-ав-* (*солодкавий*).

Префікси української мови (*не-/зне-/без-*) у сполученні з прикметниковою основою виражають значення протилежності ознаки, тобто слугують для заперечення ознаки, названої прикметником [1, с. 97]: *смачний* → *несмачний*; *солодкий* → *несолодкий*; *гіркий* → *негіркий*; *солоний* → *несолоний*, *знесолений*, *безсольовий*; *кислий* → *некислий*; *спілий* → *неспілий*, *нестиглий*; *варений* → *неварений*; *смажений* → *несмажений*; *зрілий* → *незрілий*; *їстівний* → *неїстівний* тощо. Префікс *не-* у складі ад’єктивів із семантикою смаку «виражають ознаку, що протиставляється відповідним прикметникам без цього префікса» [10, с.187], у результаті чого реалізуються значення відсутності смаку і неповноти вияву смаку. Префікси з негативним модусом надають прикметникам смаку зворотних (негативних) характеристик.

Вищезгадані афікси «виражають частковий вияв ознаки предмета, названого мотивувальним словом» [10, с.183], реалізують семантичну функцію неповноти у складі похідних, які фіксують наявність якоїсь частини кількості того, що було у вихідній одиниці. Відприкметникові утворення позначають смакову якість за безпосереднім фізичним вираженням: *солоний* → *солонуватий*, *недосолений*, *малосольний*, *напівсолоний*; *солодкий* → *напівсолодкий* і т. п. Синонімічні префіксоїди *напів-*, *недо-*, препозитивний префіксоподібний компонент *мало-* виступають формальними представниками предикатної семантики. У прикметниковому мікрополі ці афікси займають приадерну (напівпериферійну) зону [5, с. 7–11], напр.: *напівсолодкий*, *напівсолоний*, *напівпрісний*, *напівгіркий*; *недосолений*, *недозрілий*, *малосольний*.

Синонімічні суфікси української мови *-уват-* і *-ав-* розрізняються сферами вживання. Перший належить до стилістично нейтральних словотвірних засобів, другий характерний для стилю художньої літератури та розмовно-побутового мовлення [1, с. 99]. Префікси *під-*, *при-* у поєднанні із суфіксом *-ен-* надають значення неповного ступеня вияву ознаки лише поодиноким прикметникам: *підкислений*, *підсолоджений*, *присолоджений*.

Ознака ‘надмірний вияв’ смаку в прикметниках української мови передається афіксально і за допомогою редуплікації.

У результаті застосування афіксів відбувається «прирощення значення», збільшення «обсягу» ознаки, якості, оцінної характеристики:

– синонімічні префікси *пере-*, *пре-* зі значенням найвищого ступеня: *пересолений*, *пресолодкий*, *прегіркий*;

– складні прикметники з другим компонентом у найвищому ступені використовуються в українській мові для передачі інтенсивного смаку з елементами оцінки: *кислючий-прекислючий*, *кислючий-кислющий*, *солодкий-пресолодкий*; *гіркий-прегіркий*;

– суфіксально-префіксальні способи словотворення: конфікси *пере-...-ен(ий)*: *пересолений*, *пересолоджений*, *перецукрований*; *най-...-(і)ш(ий)*, що утворює форму найвищого ступеня якості у прикметниках: *найпекучіший*, *найгостріший*, *найсолодший*, *найкисліший*, *найсмачніший*;

– суфікси зі значенням збільшеності і згрубілості ознаки: *-уч-* (*-юч-*), *-ущ-* (*-ющ-*), *-ин-(а)*, напр.: *солодющий*; *кислючий*, *кислющий*; *гіркучий*, *гіркущий*, *кислятина*;

– за допомогою редуплікації виникають нові композити: *кислий-кислий*, *солодкий-солодкий*.

Продуктивним при утворенні надмірного ступеня вияву ознаки в українській мові є префікс *пре-*, що має підсилювальне значення і був запозичений зі старослов'янської мови [15, с. 558]. «У слов'янських мовах префікс *пре-* має значення дуже високого ступеня якості» [2, с. 17] і вживається як у простих, так і в складних словах: *пресолодкий*, *солодкий-пресолодкий*, *гіркий-прегіркий*, *кислий-прекислий*, *кислючий-прекислючий*.

Префікс *най-* і суфікс *-іш-* (конфікс *най-...-іш-*) утворюють форму найвищого ступеня якості у прикметниках, напр.: *гострий* → *найгостріший*; *пекучий* → *найпекучіший*; *солодкий* → *найсолодший*; *кислий* → *найкисліший*.

Дієслова української мови зі спільною семою 'дати забагато смаку' об'єднані спільним префіксом *пере-* і мають об'єктом іменник у знахідному відмінку: ***пересолити***, ***пересахарити*** / ***перецукрувати***, ***переперчити***, ***перегірчити***, ***перекислити*** (кого, що).

Префікс української мови *при-* споріднений з литовським *prīe* 'додача при торгівлі'. За його допомогою утворюється ряд дієслів на позначення кулінарних найменувань: ***приправляти***, ***приправити***, ***присмачувати***, ***присмачити***, ***присолоджувати***, ***присолодити***; а також віддієслівних іменників зі значенням додавання смаку: ***присмачування***, ***приправлення***, ***присолоджування***. Віддієслівно-іменникові суфікси *-енн-я*, *-анн-я*, конфікси *у-...-енн-я*, *у-...-ув-анн-я*, *о-...-ув-анн-я* позначають дію, стан, процес: ***усолодження***, ***усолоджування***, ***осолоджування***.

Значення позитивної / негативної оцінки реалізується у густативній лексиці також шляхом морфологічної деривації. Синонімічні форманти української мови *-еньк-*, *-есеньк-*, *-ісіньк-*, *-юсіньк-* надають словам значення зменшеності, пестливості, виразний експресивний відтінок суб'єктивно-оцінного значення: *смачненький*, *солоденький*, *солоненький*; *солодюсінький*, *солодісінький*, *кислесенький*, *кислюсінький*. Словотворчі форманти з яскравим суб'єктивним забарвленням сполучаються з основами якісних прикметників, що виражають абсолютні або градуйовані ознаки.

У ході дослідження ГЛ виявлено композити української мови, які відносяться до двох типів за належністю останнього компонента до цієї чи тієї частини мови: 1) іменники-композити – 30 одиниць, 2) прикметники-композити – 52 одиниці.

За типом зв'язку компонентів у густативних композитах їх можна поділити на дві групи: 1) утворені композицією, або основоскладанням з одночасним при-

єднанням з'єднувальних елементів та суфіксів; 2) утворені юкстапозицією (слово-складанням).

1. Композити, утворені композицією, або основоскладанням мають таку продуктивність у густативних лексемах в українській мові: 30 іменників та 48 прикметників. Для утворення густативних композитів цього типу використовуються з'єднувальні елементи *-о-*, *-е-* та суфікс *-н-*, напр.: *сол-е-утворення*, *сол-е-твор-н-ий*, *солодк-о-мов-н-ий*.

2. Композити-прикметники української мови, утворені юкстапозицією (словоскладанням), нараховують 4 одиниці. Це прикметники на позначення основних смаків, в яких першим компонентом є прислівник уточнювальної семантики: *напів + солодкий = напівсолодкий*, *напів + кислий = напівкислий*, *напів + гіркий = напівгіркий*, *напів + солоний = напівсолоний*.

За типом зв'язку складових компонентів у композитах розрізняємо композити з підрядним і сурядним відношенням основ.

1. Найпоширенішим типом композитів є конструкції типу «підрядний компонент + опорний компонент» (атрибутивні), у яких перший компонент конкретизує другий, напр.: *кислотривкість*; *солеутворення*. ГЛ української мови представлена 30 іменниками і 26 прикметниками-композитами з підрядним відношенням основ.

2. Складні слова з сурядним відношенням основ – копулятивні прикметники-композити, компоненти яких є граматично та семантично самостійними, при цьому значення цілого виражає нове поняття, напр.: *гірко-солодкий*, *кислосолодкий*, *солодко-кислий*. Композити ГЛ з сурядним відношенням основ нараховують 26 прикметників.

Таким чином, основними інноваційними процесами в лексиці на позначення смаку в сучасній українській мові є поява нових лексико-семантичних варіантів та утворення слів за допомогою морфологічної деривації.

Розвиток лексичних значень густативної лексики реалізується у полісемантичному слові при метафоризації, у більшості випадків за наявності мотивувальної семи. Особливістю прямих і похідних значень полісемантичних прикметників смаку є те, що пряме значення називає конкретне смакове відчуття, а похідне – абстрактне, на позначення внутрішніх властивостей, емоційного враження, психічного стану людини.

За допомогою морфологічних (афіксальних) способів словотворення та словоскладання утворюються базові категорії густативної лексики: інтенсивність та оцінка.

Бібліографічні посилання

1. **Волох О. Т.** Сучасна українська літературна мова. Морфологія. Синтаксис / О. Т. Волох, М. Т. Чемерисов, Є. І. Чернов. – К. : Вища шк., 1989. – 334 с.
2. **Горпинич В. О.** Сучасна українська літературна мова. – К. : Вища шк., 1999. – 207 с.
3. **Лисиченко Л. А.** Багатозначність у лексико-семантичній системі : структурний, семантичний, когнітивний аспекти / Л. А. Лисиченко. – Х. : Основа, 2008. – 272 с.
4. **Матвеева Т. М.** Перцептивная категория вкуса и лингвистические средства ее реализации: дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 «Теория языка» / Татьяна Михайловна Матвеева. – Челябинск, 2005. – 200 с.
5. **Митяй З.** Словотвірні засоби вираження неповноти вияву ознаки прикметників // Мова та історія : періодичний збірник наукових праць. – К., 1997. – С. 7–11.
6. **Ольшанский И. Г.** Лексическая полисемия в системе языка и тексте (на материале немецкого языка) / И. Г. Ольшанский, В. П. Скиба. – Кишинев : Штиинца, 1987. – 127 с.
7. **Пастернак Г. Ю.** До характеристики емоційно-оцінної лексики на позначення особистих рис людини в діалектах / Г. Ю. Пастернак // Семасіологія і словотвір : зб. наук.

- праць [АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні] ; ред. Л. С. Паламарчук. – К. : Наук. думка, 1989. – 192 с.
8. **Русанівський В.** Структура лексичної та граматичної семантики / В. Русанівський. – К. : Наук. думка, 1988. – 236 с.
 9. **Скляревская Г. Н.** Семантический посредник метафоризации. Семантические виды языковой метафоры / Г. Н. Скляревская ; главн. ред. Д. Н. Шмелев // Метафора в системе языка. – СПб. : Наука, 1993. – 155 с.
 10. **Сучасна українська літературна мова** / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін. ; за ред. М. Я. Плющ. – 6-те вид., стер. – К. : Вища шк., 2006. – 430 с.
 11. **Сучасна українська літературна мова. Морфологія.** – К. : Наук. думка, 1973. – 583 с.
 12. **Чеснович Е. П.** Полисемия и контекст / Е. П. Чеснович // Реализация значения и контекст. – Л., 1975. – С. 100–118.
 13. **Ullmann S.** Principles of Semantics. A linguistic approach to meaning / S. Ullmann. – 2nd ed. (with additional material). – Glasgow ; Oxford, 1959. – P. 70–108.

Джерела ілюстративного матеріалу

14. **Великий тлумачний словник сучасної української мови** / уклад. В. Т. Бусел та ін. – К., Ірпінь : Перун, 2004. – 1440 с.
15. **Етимологічний словник української мови** : у 7 т. – Т. 4. ; ред. В. Т. Коломієць, В. Г. Скляренко та ін.; уклад. Р. В. Болдирев та ін. – К. : Наук. думка, 2004. – 653 с.
16. **Словник української мови** : в 11 т. – Т. 2. / ред. І. К. Білодід, А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк та ін. ; укл. А. П. Білоштан, М. Ф. Бойко та ін. – К. : Наук. думка, 1971. – 550 с.
17. **Словник української мови** : в 11 т. – Т. 9. / ред. І. К. Білодід, А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк та ін. ; укл. І. С. Назарова, О. П. Петровська, Л. Г. Скрипник та ін. – К. : Наук. думка, 1978. – 916 с.

Надійшла до редколегії 03.01.13